

*Віталій АНДРЕЙКО,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ФОРМАТІ V-4 І УКРАЇНА

Стаття присвячена вивченню основних принципів військового співробітництва України і країн Вишеграду, проаналізовано стан і перспективи міжнародного військово-політичного співробітництва України, трансформація яких пов'язана зі змінами військово-політичної ситуації у Європі та світі. Доведено, що Україна у системі міжнародних військових відносин має займати більш вагоме місце з огляду на роль її збройних сил у системі колективної безпеки. Розглядаються тенденції змін військових можливостей у контексті нових зовнішньополітичних пріоритетів, пов'язаних із позаблоковим статусом країни і розвитком партнерських відносин з державами Вишеградської четвірки та військово-політичними блоками.

Ключові слова: *військове співробітництво, безпека держав, глобалізація, європейська інтеграція, Вишеградська четвірка, Україна, збройні сили, V4.*

Статья касается изучения основных принципов военного сотрудничества Украины и стран Вышеграда, проанализированы состояние и перспективы международного военно-политического сотрудничества Украины, трансформация которых связана с изменениями военно-политической ситуации в Европе и мире. Доказано, что Украина в системе международных военных отношений должна занимать более весомое место ввиду роли ее вооруженных сил в системе коллективной безопасности. Рас-

смаправляются тенденции изменений военных возможностей в контексте новых внешнеполитических приоритетов, связанных с внеблоковым статусом страны и развитием партнерских отношений с государствами Вышеградской четверки и военно-политическими блоками.

Ключевые слова: *военное сотрудничество, безопасность государств, глобализация, европейская интеграция, Вышеградская четверка, Украина, вооруженные силы, V4.*

The article is devoted to the study of the basic principles of military cooperation between Ukraine and the Visegrad countries, analyzed the status and prospects of international military and political cooperation between Ukraine, the transformation is related to changes in the military-political situation in Europe and worldwide. Proved that Ukraine in international military relations should take a strong position with regard to the role of armed forces in the system of collective security. We consider the trends of military capabilities in the context of the new foreign policy priorities related to the non-aligned status and the development of partnerships with the countries of the Visegrad Four and military-political organizations.

Keywords: *Military cooperation, security of States, globalization, European integration, Visegrad, Ukraine, the armed forces, V4.*

Стрімке накопичення змін у світовій політиці, очевидна криза інститутів – міжнародного права, базових організацій на кшталт ООН, ОБСЄ тощо, звичних систем відносин – досягли якісно нового стану. Загальна трансформація композиції міжнародних відносин привела до кардинальної зміни поведінки конкретних країн. Цей процес набирає обертів. Міжнародна ситуація стає більш спонтанною. Чинник сили втрачає значення як спосіб підтримки стабільних взаємовідносин між основними гравцями на світовій арені. Це веде до послаблення суб'єктивності світової системи, внаслідок чого окремі її елементи починають діяти довільно, тобто менш прогнозовано [1].

Традиційні альянси змінюють формати, виникають нові відносини. Під сумнів поставлено здавалося б неперорухний

союз Америки й Ізраїлю. Стрімкий стратегічний розворот здійснює Туреччина. Відчувши себе не частиною «колективного Заходу», а регіональною державою, вона шукає загальної мови із сусідами, наприклад з Іраном, що не боїться тиску з боку найвпливовіших держав світу. За нових умов визначення перспективи воєнно-політичного співробітництва, місця і ролі України в системі міжнародної і регіональної безпеки набуває надзвичайної актуальності.

Безпека держав у сучасному глобалізованому світі є основним завданням як військово-політичних блоків, так і окремих країн. Це завдання може бути реалізоване за умови створення ефективної системи стримування і противаг, а також протистояння можливим загрозам з боку потенційних агресорів або окремих терористичних угруповань та організацій. Події сьогодення підтверджують посилення потенційних загроз миру через зростання проявів нетерпимості, фанатизму на міжнаціональному, міжрелігійному та міжетнічному ґрунті. Останнім часом через міжнародну економічну кризу зростає соціальне напруження, загострюються військові та громадянські конфлікти, продовжується розповсюдження зброї масового ураження. Інтеграційні процеси та глобалізація держав призвели до того, що ситуація в окремих країнах може стати небезпечною для широкої коаліції та усього світу. Для реалізації цих завдань з підтримки та збереження миру для усіх країн головним є не тільки забезпечення обороноздатності своєї країни, а й активна участь у міжнародному військово-політичному співробітництві. Досвід міжнародної співпраці України свідчить, що миротворчі контингенти, у складі яких перебували українські військові, позитивно зарекомендували себе зі сторони і зробили вагомий внесок у вирішення та локалізацію збройних конфліктів під егідою ООН, ОБСЄ та інших впливових міжнародних структур. Питання визначення концептуальних засад військового співробітництва, основ використання збройних сил, принципи, функції та інші складові переважно базуються на нормах міжнародного права та регламентуються різними дво- або багатосторонніми угодами України.

Але глобалізований світ швидко змінюється, що потребує оперативного реагування на виклики сьогодення, розробки нових методів та підходів до військової співпраці з метою забезпечення єдності миротворчих позицій військово-політичного естеблїшменту цивілізованих країн світу.

Питання військового співробітництва України з країнами європейського континенту розглядалися вітчизняними вченими здебільшого у площині практичної реалізації завдань, які виконували збройні сили під егідою миротворчих організацій або перспектив членства України в НАТО. Низка досліджень присвячена розвитку відносин та військової співпраці з країнами Вишеграду. Країни Вишеградської четвірки (В4) змогли швидко адаптуватися до нових викликів та реалій ХХ–ХХІ стст. і оперативно реалізувати євроінтеграційну та євроатлантичну стратегію з набуття членства в Європейському Союзі та Північноатлантичному Альянсі. Це зумовило необхідність вивчення практики успішних трансформацій суспільно-політичного та економічного устрою країн Вишеграду у добу демократії з метою використання Україною її слушних складових. Ці проблеми потребують глибокого вивчення українськими дослідниками. Історіографічна частина дослідження складається з різних наукових видань, які безпосередньо або частково стосуються теми військового співробітництва України з країнами Вишеградської групи. Потрібно відзначити, що наша держава посідає важливе місце в системі міжнародного співробітництва країн Вишеграду. Співробітництво країн В4 з іншими країнами (у тому числі і Україною) визначені у наступних документах. Першим документом є «Додаток до Змісту Вишеградської співпраці» (2002 р.), в якому визначено характер співпраці у форматі В4+1: якщо з'являється пропозиція організувати зустріч у форматі В4+1, то спершу ця пропозиція обговорюється всередині групи, а потім головуюча країна об'єднання повідомляє третю сторону про спільне рішення і такий механізм реалізації співробітництва поширюється на всі рівні: від рівня президентів до рівня переговорів експертів [2]. На-

ступний документ – Декларація від 12 травня 2004 р., в якій зазначено про відносини між державами В4 і країнами, які прагнуть здобути членство в ЄС. Так, в документі вказано, що держави В4 готові допомагати цим країнам, зокрема обмінюватися досвідом, співпрацювати, сприяти впровадженню політики ЄС щодо країн Східної і Південно-Східної Європи [3]. Напрями розвитку співпраці країн Вишеградської групи з іншими країнами (в тому числі Східної і Південно-Східної Європи) також розроблені у «Керівних принципах щодо майбутніх сфер Вишеградського співробітництва» (від 12 травня 2004 р.) [4].

У 2004 р. зі вступом країн Вишеградської групи до ЄС розпочався новий етап у відносинах з Україною. Він позначений частими зустрічами високопосадовців у форматі В4+Україна, проявом зацікавленості країн-учасниць групи щодо зовнішньої внутрішньої політики України, підписання їх спільних заяв щодо України і дійовою підтримкою євроінтеграційного курсу нашої країни.

Країни В4 співпрацюють не лише між собою, але з іншими країнами у напрямі зміцнення східного виміру Європейської політики сусідства. Так, 24 листопада 2008 р. у Варшаві була оприлюднена Заява міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи, Болгарії, Литви, Латвії, Швеції, Естонії та Румунії, в якій було зазначено, що інтеграція між ЄС та його східними сусідами має важливе значення. Саме тому міністри підкреслили свою повну підтримку ініціативи «Східне партнерство» і висловилися за те, щоб в рамках цієї програми ЄС запропонував нові форми співпраці зі східними партнерами і далекосяжні проекти, спрямовані на поглиблення відносин. Зокрема, через зміцнення підтримки Євросоюзу в адаптації законодавства східних партнерів, створення поглибленої зони вільної торгівлі, початок процесу, спрямованого на досягнення безвізового режиму з цими країнами, як довгострокової мети, а для початку зниження візових зборів. Очільники зовнішньополітичних відомств вважають, що для забезпечення успішного розвитку «Схід-

ного партнерства» повинна бути створена ефективна інституційна структура, в тому числі, можливо, посада спеціального координатора програми, організація зустрічей різних рівнів від міністерських до зустрічей високопосадовців профільних міністерств та робочих органів. Міністри підкреслюють, що «Східне партнерство» має спиратися на адекватне фінансування і сподіватися на Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші міжнародні фінансові організації [5].

3 березня 2011 р. під час зустрічі міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи і Німеччини у Братиславі було відзначено прогрес, досягнутий у процесі підготовки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Вони закликали Україну та Європейську Комісію завершити переговори щодо Угоди про асоціацію, у тому числі і Угоди про створення зони вільної торгівлі [6].

Країни Вишеграду часто запрошують на свої зустрічі третю сторону для обговорення досягнутого прогресу «Східного партнерства» та визначення подальших перспектив ініціативи. Зокрема, 5 березня 2012 р. на зустріч очільників зовнішньополітичних відомств країн В4 і Азербайджана, Вірменії, Білорусі, Грузії, Молдови, України були запрошені міністри закордонних справ Данії, Естонії, Латвії, Литви, Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки і Єврокомісар з питань розширення і Європейської політики сусідства [7].

25 вересня 2012 р. була прийнята Спільна Декларація міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи та Бенілюксу щодо України. Документ стосувався внутрішньополітичної ситуації в Україні, зокрема, погіршення процесу демократизації. Очільники зовнішньополітичних відомств висловили занепокоєння тим, що ці тенденції негативно впливають на процес підготовки підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [8].

Підтримання України на міжнародній арені є вигідним для країн Вишеградської групи з позиції забезпечення себе

сильним і стабільним сусідом – країною-членом ЄС. Українські експерти зазначають, що співробітництво з державами В4 як на двосторонньому, так і багатосторонньому рівнях є однією з найбільш продуктивних форм співпраці України із державами ЄС [9, 134-135].

У квітні 2014 р. у спільній Заяві очільники зовнішньополітичних відомств країн Вишеградської четвірки засудили російську військову агресію і анексію Криму, а також політичні та військові дії, спрямовані на дестабілізацію східної частини України [10]. Трохи згодом країни Вишеградської групи привітали перемогу проєвропейських сил на виборах до Верховної Ради України в жовтні 2014 р. і вкотре у спільній Заяві міністрів закордонних справ було зазначено про прихильне ставлення до України в межах її міжнародно визнаних кордонів і невизнання незаконної анексії Кримського півострова Російською Федерацією [11]. У грудні 2014 р. очільники зовнішньополітичних відомств країн В4, перебуваючи з одноденним візитом в Києві, заявили про виділення 4,6 млн євро в якості додатка до фінансової підтримки ЄС для України [12].

Одним із напрямів співробітництва між Україною та державами В4 є галузь безпеки і оборони. З 2002 р. міністри оборони держав В4 проводять щорічні зустрічі для обговорення військових питань. Україна бере участь у цих засіданнях з 2005 р., а з 2007 р. стала присутня на зустрічах начальників генеральних штабів [13, 47-48]. У 2008 р. у Варшаві відбулася чергова зустріч міністрів оборони країн В4 у форматі В4+Україна (українська делегація на чолі з міністром оборони України Ю. Єхануровим), під час якої було обговорено стан та можливості європейської та євроатлантичної інтеграції України, пріоритетні напрями співпраці в оборонній сфері у форматі В4+Україна і на рівні двосторонньої взаємодії між військовими відомствами держав Вишеградської групи та Міністерством оборони України. В спільній заяві очільники військових відомств країн Вишеградської групи підтвердили, що підтримують продовження надання

допомоги в здійсненні реформ для реалізації українських євроатлантичних інтеграційних зусиль [14].

У 2009 р. пройшла подібна зустріч представників Міністерств оборони країн В4 і України у Будапешті. Держави Вишеградської групи запевнили в наданні допомоги щодо реалізації реформ в оборонній сфері, проведенні інформаційної кампанії щодо Альянсу. Про розвиток співпраці в оборонній сфері свідчать спільні навчання аеромобільних підрозділів батальйонного рівня «Козацький степ» (Польща), командно-штабні навчання «Швидкий тризуб» (Польща, Угорщина), навчання «Світла лавина» (Словаччина, Угорщина) [15, 43]; потужний спільний проект «Сприяння кооперації Вишеградських країн та України у реформуванні оборонної промисловості» (при значній фінансовій підтримці посольств держав В4 в Україні) [16]. Військове співробітництво відбувається також в рамках структур ЄС, НАТО, ООН. Зокрема, держави В4 брали участь у врегулюванні питань на молдовсько-українському кордоні через місію ЄС.

12 травня 2011 р. у м. Левоча (Словаччина) пройшла зустріч керівників оборонних відомств Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії та України у форматі В4+Україна, на якій було обговорено питання про створення в рамках ЄС Вишеградської бойової групи та можливість залучення до неї української сторони, що розглядалося як важливий крок до зміцнення європейської оборонної політики. Створення групи заплановано на перше півріччя 2016 р. Основною функціональною ознакою Вишеградської бойової групи повинна стати при необхідності швидка мобілізація (1500 військовослужбовців упродовж 10 діб мають дістатися до будь-якої частини світу) [17].

6 березня 2013 р. у Варшаві міністри оборони країн В4 підписали Лист намірів (Letter of Intent) про формування спільної бойової тактичної групи ЄС (далі БТГр). Загальна чисельність особового складу спільної БТГр ЄС передбачає три тисячі осіб (Республіка Польща – 1300–1600 військовослужбовців, Чеська Республіка – 700-800, Словацька Республі-

ка – 400, Угорщина – 300–350). Провідною країною з формування спільної БТГр ЄС визначена Польща.

Україна розглядається країнами Вишеградської групи як основний претендент на забезпечення спроможності спільної БТГр ЄС до стратегічних авіаційних транспортних перевезень [18, 45-46]. Участь нашої держави у цій організації створює перспективи для захисту власних національних інтересів. Запрошення України свідчить про відсутність можливості забезпечити необхідний бойовий потенціал країн В4 власними силами; а також про визнання України в якості серйозного військово-політичного актора. Крім того, оборонне співробітництво означає найвищий ступінь довіри між країнами [19]. У середині квітня 2013 р у м. Сопоті (Польща) пройшла зустріч керівників Генштабів країн В4, на якій також був присутній голова Генерального штабу України. Присутні командири визначили три напрями співпраці з Україною: участь у Вишеградській бойовій групі, проведення спільних навчань для військових, а також підтримка країнами В4 модернізації Збройних Сил України. Військове співробітництво між Україною та країнами В4 активно розвивається, має важливе значення та значні перспективи. У планах військового співробітництва України з країнами Вишеграду залишені тільки ті заходи, які мають практичну користь для наших збройних сил і пов'язані з тематикою майбутнього членства в Північноатлантичному альянсі. Військове співробітництво здійснюється за такими напрямками: оборонне планування; розвиток оперативних можливостей; участь у міжнародних операціях з урегулювання криз на виконання міжнародних зобов'язань України. Планується продовжити залучення українських військових до міжнародних миротворчих операцій як інструмента запобігання загрозам європейської безпеки.

Таким чином, Вишеградська група вважається одним із найуспішніших проєктів регіональної інтеграції в Центральній-Східній Європі. Країни В4, виступаючи координуючим механізмом, змогли реалізувати свій євроінтеграційний та

євроатлантичний курс. Держави Вишеградської четвірки відносяться до 12 країн з «функціонуючою ліберальною демократією» і мають бали з демократичного показника 8,0–9,8 (за десятибальною шкалою). Повчитися можна і рівню єврооптимізму (78 % поляків та словаків позитивно ставляться до членства у ЄС – це найвищий рівень підтримки серед усіх країн-членів Євросоюзу) [20, 178-180].

Україна має важливе значення для країн Вишеградської групи (оскільки для Польщі і України спільними є інтереси державної безпеки та історичні традиції, для Словаччини Україна є важлива з точки зору економічного розвитку сходу країни, для Угорщини – наявністю угорської національної меншини в Україні, для Чехії – можливістю інвестування в Україну), які можуть допомогти реалізувати прозахідні амбіції України, будучи посередником між нею та Брюсселем.

До переваг країн Вишеграду належить краще розуміння ними внутрішніх проблем України і, як наслідок, – краще сприйняття політичних, управлінських порад та інструкцій нашою країною, що пропонуються експертами з країн В4, ніж фахівців з решти країн ЄС, і саме тому тісна співпраця України з Вишеградською групою наближує нашу країну до європейської спільноти. Взагалі це вигідно для нашої держави, насамперед у контексті реалізації національної стратегії міжнародної миротворчої діяльності, що передбачає створення сприятливих умов для просування політичних і економічних інтересів України, залучення потенціалу національної економіки та бізнесу для постконфліктного відновлення кризових регіонів.

Список використаних джерел

1. Володимир Мандрагеля. Воєнно-політичне співробітництво України: перспективи розвитку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/344>
2. Annex to the Content of Visegrad Cooperation (29 June 2002) [Electronic resource] // Visegrad Group: – Bratislava : IVF, 2000-

2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/annex-to-the-content-of>
3. Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union (12 May 2004) [Electronic resource] // Visegrad Group: – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-1>
 4. Guidelines on the Future Areas of Visegrad Cooperation (12 May 2004) [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/cooperation/guidelines-on-the-future-110412>
 5. Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group Countries and of Bulgaria, Estonia, Lithuania, Latvia, Romania and Sweden. 24 November 2008 [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412-4>. – Date of publication : 24.11.2008
 6. The Visegrad Group and Germany Foreign Ministers Statement on the Eastern Partnership. March 3, 2011 [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-visegrad-group-and>. – Date of publication : 03.03.2011.
 7. Joint Statement of Ministers of Foreign Affairs of the Visegrad Group, Estonia, Latvia and Lithuania. March 5, 2012 [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/joint-statement-v4-ee-lv-lt>. – Date of publication : 05.03.2012.
 8. Joint Statement by the Visegrad Group and the Benelux countries on the situation in Ukraine. The Ministers of Foreign Affairs of the Visegrad Group (V4) and the Benelux countries (B3) have called on the government of Ukraine to improve rule of law and respect for human rights in the country. 25 September 2012 [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2012/joint-statement-by-the>. – Date of publication : 25.09.2012.
 9. Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин : Матеріали міжнар. конференції «Україна і Ви-

- шеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин», 13–14 травня 2010 р. / Research Center of the Slovak Foreign Policy Association ; упоряд. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава : АДІН, 2010. – 166 с.
10. Statement of the Ministers of Foreign Affairs of the V4 Countries on the Occasion of the V4+EaP Informal Ministerial Meeting (Budapest, April 28-29, 2014) [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the>. – Date of publication : 29.04.2014.
 11. The Joint Statement of the Visegrad Group Foreign Ministers on Ukraine (Bratislava, October 30, 2014) [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/the-joint-statement-of>. – Date of publication : 30.10.2014
 12. Joint Statement of the Visegrad Group and Ukraine (Kyiv, December 16, 2014) [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/joint-statement-of-the-141217>. – Date of publication : 16.12.2014.
 13. Каплинский О.В. Роль Вишеградської четвірки в контексті національної безпеки України / О.В. Каплинский // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2(11). – С. 47–54.
 14. Joint Statement of the Ministers of Defence of the Visegrad Group Countries. Prague, 25th April 2008 [Electronic resource] // Visegrad Group : – Bratislava : IVF, 2000-2015. – Mode of access : <http://www.visegradgroup.eu/2008/joint-statement-of-the-110412-1>. – Date of publication : 25.04.2008.
 15. Кудряченко А.І. Україна та Вишеградська четвірка: стан та перспективи співпраці / А.І. Кудряченко // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин : матеріали міжнар. конференції «Україна і Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин», 13–14 травня 2010 р. / Research Center of the Slovak Foreign Policy Association ; упоряд. В. Пулішова, Т. Стражай. – Братислава : АДІН, 2010. – С. 37–54.
 16. Оборонно-промислова політика України: можливості застосування досвіду Вишеградських країн: монографія / В.В. Головка, О.І. Їжак, Н.О. Ткачук, А.І. Шевцов. – Дніпропетровськ : ДФ НІСД, 2008. – 292 с.

17. Шелест Г. Вишеградська четвірка: у пошуках субрегіональної безпеки? Аналітична записка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/449/>
18. Євроінтеграція: досвід країн Вишеградської четвірки та українські реалії / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Угорський інститут міжнародних справ (Угорщина), Інститут центральноєвропейської політики СЕРІ (Словаччина), Інститут економічної політики EUROPEUM (Чехія); за ред. І. Коссе. – Київ : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. – 88 с.
19. Report of the Polish Presidency of the Visegrad Group July 2012 – June 2013 [Electronic resource] // Visegrad Group : [site]. – Bratislava: IVF, 2000-2015. – Mode of access: <http://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=240>.
20. Зеленько Г. Суперечності процесів консолідації демократії у країнах Вишеградської групи / Г. Зеленько // Політичний менеджмент. – 2011. – №5. – С. 174–182.